

Jean Jacques Rousseau

Rozpravy

Rozpravy, Praha 1989 nakladatelství Svoboda. ISBN 80-205-0064-2

„Duch má své potřeby právě tak jako tělo. Tělesné potřeby tvoří základy společnosti, potřeby duchovní jí dodávají půvabu. Zatímco vláda a zákony poskytují lidem, žijícím pospolu, bezpečnost a blahobyť, méně despotické a možná mocnější vědy, literatura a umění věncí železné okovy, jenž lidé nesou, trsy květů, dusí v lidech prvotní svobodu, pro kterou byli- jak se zdá- zrozeni, vštěpují jim lásku k vlastnímu otroctví a vytvářejí z nich to, čemu se říká civilizované národy.“

Rousseau tvrdí, že duchovní potřeby jsou stejně důležité jako tělesné. Hlásí abychom milovali nadání a pěstovali vědy a umění, jsme prý šťastnými otroky a vděčíme jim za vybraný vkus, na němž si zakládáme, za mírný charakter a uhlazené mravy.

Str.49.-50.

„Ani sofisté, ani básníci, ani řečníci, ani umělci, ani já, nikdo z nás neví, co je pravda, dobro a krása. Je však mezi námi ten rozdíl, že se všichni tito lidé domnívají, že něco vědí, ačkoli nevědí nic, zatímco nevím-li nic já, nejsem o tom přinejmenším na pochybách. Veškerá převaha moudrosti, kterou mi orakulum přiřklo, spočívá tedy pouze v přesvědčení, že nevím to, co nevím.“

Nikdo nemůže vědět, kde je pravda, co je dobré a zase špatné, nebo v čem spočívá krása. Definice těchto věcí jsme si určili sami podle svého úsudku tak, jak bychom si to představovali a přáli. Rousseau se považuje za moudřejšího tím, že se nesnaží přesvědčovat sebe a ostatní o něčem, co neví on sám a připustí si jeho nevědomost.

Str. 57.

„Kam se poděje ctnost, bude-li nutné obohacovat se za každou cenu? Starověcí politikové mluvili neustále o mravech a ctnosti; ti naši mluví o obchodu a

penězích. Jeden vám bude vykládat, že člověk má v určitém kraji cenu rovnající se obnosu, za nějž by ho bylo možno prodat v Alžíru, jiný podle takového propočtu nalezne zemi, kde nemá člověk žádnou cenu, další zase zemi, kde má cenu menší než nic. Oceňují lidi jako stádo dobytka. Člověk má podle nich pro stát toliko tu cenu, jenž se rovná jeho spotřebě. Jeden Sybarita by měl tedy cenu třiceti Spartanů. A hádejme, kterou z těchto dvou republik si podmanila hrstka rolníků a před kterou se třásla Asie.“

Rousseau dokazuje, že bohatství se nedokáže rovnat ctnosti. I nejbohatší země se stali kořistmi mužů, kteří ani nevěděli, co je to bohatství. Jejich jediným pokladem byla smělost a chudoba. Politikové se mají zamyslet nad těmi případy a pochopit, že peníze zaručí všechno, vyjma mravů a občanů.

Str. 63

„Je-li potřeba povolit některým mužům, aby se věnovali studiu věd a umění, tedy toliko těm, kdo se budou cítit dostatečně silní, aby samostatně postupovali v jejich stopách a aby je překonali. Právě tato hrstka je určena k tomu, aby stavěla pomníky na počest lidského ducha. Chceme-li však, aby jejich genialitu nic nepřesáhlo, je zapotřebí, aby nic nepřesáhlo ani jejich naděje. To je jediné povzbuzení, jež potřebují.“

Duše se prý přizpůsobuje předmětům, jimiž se zabývá, a právě velké příležitosti dělají velké muže. Proto by králové neměli opovrhovat muži, kteří by jim byli schopni nejlépe poradit a přijmou je za rádce a opustí starý předsudek, že je umění řídit národy obtížnější než do nich vnášet vzdělanost. Ať právě tyto muži mohou přispět ke štěstí národů tím, že je budou učit moudrosti.

Str. 73

„Chraňme se tedy zaměňovat divocha s lidmi, jež máme před očima. Příroda nakládala se všemi živočichy odkázanými na jejich péči s takovou láskou, jako by ukazovala, jak je na toto právo žárlivá. Kůň, kočka, býk ba i osel mají v lese mnohem větší vzrůst, celé složení těla mohutnější, víc životnosti, síly a odvahy než v domě. Jakmile se stanou domácími, ztrácejí polovinu svých výhod; řekli bychom, že všechna naše starost, jak s těmito zvířaty zacházet a jak je živit, je jenom degeneruje. Stejně je to i s člověkem.“

Neměli bychom přirovnávat divocha a civilizovaného člověka, každý měl naprosto jiný vývoj. Růst, vývoj, potrava, výchova... Všichni živočichové se přizpůsobí svému stylu života. Tvrdí, že příroda zrodila zvířata tak, aby byli přizpůsobeni žít jako divoci. Tím, že z nich děláme domácí, je pouze oslabujeme. Stejně je to u člověka, pouze jsme degenerovali citelněji díky všemu pohodlí, které jsme vytvořili a na které jsme si zvykli.

Str. 91

„Je jisté, že soucit je cit přirozený, který tím, že v každém jednotlivci oslabuje lásku k sobě, přispívá k uchování celého druhu. Soucit nás nutí spěchat bez uvažování na pomoc těm, které vidíme trpět. V přírodním stavu nahrazuje zákony, mravy i ctnost, s tou výhodou, že se nikdo nepokouší neposlechnout jeho sladký hlas.“

Podle Rousseaua je soucit cit, přesahující zákony, mravy i ctnost. Je vrozený a neubráníme se mu. Máme nutkání pomoci slabšímu. Nesebereme potravu malému dítěti nebo nebohému starcovi, když víme, že si dokážeme obstarat vlastní. Soucit vnuká všem lidem zásadu přirozeného dobra jež je: konej své dobro tak, abys co možná nejméně uškodil druhému.

Str. 107

„Člověk se může snadno zmocnit ovoce, které natrhal druhý, zvěřiny, kterou zabil, jeskyně, která druhému sloužila za útočiště. Jak by ho však přiměl k poslušnosti? Jaká mohou být pouta závislosti mezi lidmi bez majetku? Když mě někdo vyžene ze stromu, mohu jít k jinému. Když mě někdo znepokojuje na jednom místě, co mi brání odejít jinam? Najde-li se člověk značně silnější než já a k tomu dost zkažený, dost líný a dost divoký, aby mě donutil opatřovat mu potravu, zatímco on zůstane zahálčivý, je třeba, aby se rozhodl neztratit mě z očí ani na okamžik, spoutat mě pečlivě po dobu spánku ze strachu, abych mu neutekl nebo abych ho nezabil, a to znamená, že se musí dobrovolně podrobit námaze mnohem větší, než je ta, jíž se chtěl vyhnout, a než je ona, kterou uložil mě.“

Rousseau popisuje, že divochům bychom těžko popisovali co je poddanství a co je svrchovanost. Pouta poddanství podle něj vznikla jen ze vzájemné závislosti lidí a vzájemných potřeb, které je spojují. Je nemožné podrobit si člověka, dokud ho nepřivedeme do stavu, kdy se nedokáže obejít bez druhého. Všichni mají svoji vůli, podle které se rozhodují a volí si svoji budoucnost.

Str. 112

„Lidé však začali využívat nadbytek volného času k tomu, aby si pro své pohodlí opatřili různé věci, jež jejich otcové ještě neznali. Bylo to první

břemeno, které si uložili, aniž na to mysleli, a první pramen zla, jež připravili svým potomkům, neboť toto pohodlí podporovalo další změkčování těla i ducha,“

Pojednává o tom, jak lidé pro své pohodlí vynalézali věci ulehčující jim život a postupně se posouvali kupředu. Také prý zvykem, změkčováním těla i ducha pozbylo téměř vši přítomnosti, kleslo na pouhou nutnost a radost z jeho nabytí nevyvažovala krutost jeho ztráty.

Str. 119

„Všechny naše schopnosti jsou již vyvinuty, je činná paměť i obrazotvornost, rozum je čilý a duch dosáhl téměř hranice dokonalosti, jíž je schopen. Jsou tedy uvedeny v činnost všechny přirozené vlastnosti, je určeno místo i osud každého jednotlivce, a to nejen velikostí jeho majetku a mocí sloužit nebo škodit, ale i jeho duchem, krásou, silou, obratností, jeho zásluhou nebo nadáním.“

Jenom tyto vlastnosti mohli získat vážnost, a tak bylo potřeba je mít, nebo je aspoň předstírat. Pro vlastní prospěch se musel člověk přetvařovat za někoho jiného, než kým byl.

Str. 125

„To o čem nás poučuje rozjímání, potvrzuje dokonale pozorování: Divoch a člověk civilizovaný se liší pouze základem srdce i sklony, tím, že pro jednoho je největším štěstím to, co druhého uvádí v zoufalství. První touží jen po odpočinku a svobodě, chce jen žít a zůstat zahálčivý a ani duševní klid stoika se nepřibližuje jeho hluboké lhostejnosti ke všemu ostatnímu. Naproti tomu občan žije ve stálé činnosti, potí se, jedná, ustavičně se stará, aby našel zaměstnání ještě namáhavější, pracuje až do úpadu a spěchá vstříc smrti, jen aby se udržel na živu, nebo se vzdá života, aby získal nesmrtelnost.“

Lidské duše a vášně se neznatelně pozměňují a mění svoji přirozenost. Naše potřeba a zábavy mění časem předmět. Divoch měl kdysi pouze potřebu přežít, odpočívat a být svobodný. Tuto potřebu má člověk i dnes ale musí žít ve stálé činnosti, aby mohl uspokojit všechny jeho potřeby.

Str. 144

„V rodině má poroučet otec, a to z mnoha důvodů, vyplívajících z přirozené povahy věci. Za prvé, otcova a matčina autorita si nemají být rovny; je nutné, aby za spravování domácnosti byla odpovědna pouze jedna osoba a aby v případě různosti názorů zde byl hlas, který má převahu a který rozhoduje. Za druhé, nechť bereme zvláštní stavy ženiny churavosti na sebelehčí váhu, nicméně dostačující, jelikož jsou pro ni vždy obdobím nečinnosti, aby ji z tohoto prvenství vyloučily; jsou-li váhy v dokonalé rovnováze, stačí stéblo slámy, aby se vychýlily. Ba co víc, manžel má dohlížet na chování své ženy, protože mu záleží na tom, aby byl jist, že děti, které musí uznat a živit jsou jeho a nikoho jiného. Manželka, která se ničeho podobného bát nemusí, nemá stejné právo vůči svému manželovi. Za třetí, Děti musí otce poslouchat, a to nejprve z nutnosti, potom z vděčnosti; když se jim od něho v první polovině jejich života dostalo všeho, co potřebovaly k životu, jejich povinností zasvětit druhou polovinu života tomu, aby zabezpečily otcovy potřeby. Za čtvrté, rovněž ostatní příslušníci domácnosti, i služebnictvo, jsou povinni poslouchat otce a sloužit mu na oplátku za to, že je vydržuje a živí, ovšem pokud nedojde k rozvázání vzájemného svazku proto, že přestal vyhovovat.“

Otec by měl mít v rodině větší postavení a právo na rozhodování než žena, protože má větší předpoklady k autoritě. Obstarává rodinu a její obživu. Musí dohlížet na chování své ženy. A děti, kterým otec zasvětil část života na výchovu, by mu to měli vrátit zabezpečením jeho potřeb.

Str. 172.-173.

„Z tohoto pravidla vyplývá nejdůležitější zásada spravování financí, že totiž je nutno s daleko větší péčí usilovat o to, aby se předcházelo výdajům, než o to, aby se zvyšovaly příjmy. Náprava a pomoc, která přes všechnu rychlost a péči přichází opožděně, po dokonaném zlu, zanechává stát vždycky v útrapách. Zatímco přemýšlíme, jak vyléčit jedno zlo, jiné se už ohlašuje, a sama pomoc vytváří nové škody, takže nakonec se národ zadluží, lid je utlačován, vláda ztrácí všechnu svou moc a mnoha penězi vykoná jen málo.“

Když jednou byli veřejné statky zřízeny, hlavy státu jsou po právu jejich správci. Rousseau věří, že za správného uplatňování této zásady vyplývaly zázraky starověkých vlád, které vykonaly více svou šetrností než naše vlády svými poklady.

Str. 200

